Den senaste tidens inflationsutveckling

Inflation i linje med förväntan

Efter en betydande nedgång i inflationen sedan början av 2003 har inflationstakten, mätt som UND1X, den senaste tiden hållit sig kring 1 procent (se diagram R5). Den låga inflationen beror delvis på att produktiviteten ökat snabbt vilket i kombination med måttliga löneökningar inneburit ett lågt inhemskt kostnadstryck. Den låga UND1X-inflationen beror också på att den importerade inflationen har varit negativ. Detta kan i sin tur förklaras av ett lågt internationellt pristryck och en förstärkning av växelkursen under senare år.

Inflationen har de senaste månaderna utvecklats i linje med bedömningen i föregående inflationsrapport. Prognosen var då att inflationen hade bottnat och att den skulle vara relativt stabil det närmaste året för att därefter successivt tillta i takt med ett stigande resursutnyttjande. I augusti uppgick UND1X-inflationen till 1,0 procent vilket var en tiondel högre än prognosen i föregående inflationsrapport.

Diagram R5. Olika inflationsmått.
Årlig procentuell förändring

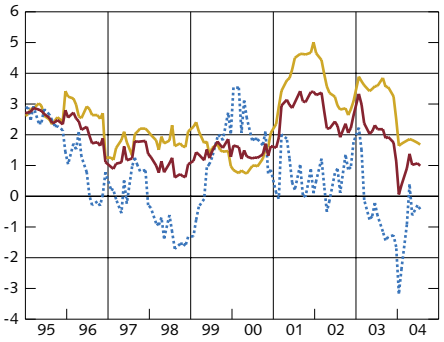

UND1X
UNDIMPX
UNDINHX

Källor: SCB och Riksbanken.

Diagram R6. Varu- och tjänstepriser.
Årlig procentuell förändring

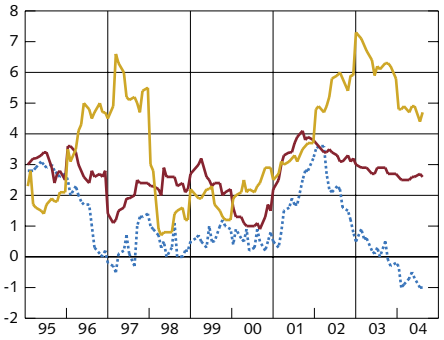

Övriga tjänster
Varor exklusive energi
Administrativt prissatta tjänster

Källor: SCB och Riksbanken.

Den inhemska inflationen kännetecknas av en låg prisökningstakt på varor men en högre prisökningstakt på tjänster, framförallt administrativt prissatta tjänster (se diagram R6). De senare är inte alltid relaterade till ett ökat efterfrågetryck i ekonomin. Ibland förefaller sambandet snarare vara det motsatta; i en lågkonjunktur ansträngs den ekonomiska situationen i kommunerna vilket leder till höjda taxor för kommunala tjänster.

Jämfört med bedömningen i föregående inflationsrapport har den inhemska inflationen varit något högre än väntat. Det förklaras främst av elprisernas utveckling. Bedömningen i föregående inflationsrapport var att elpriserna skulle falla tillbaka ytterligare något i år mot bakgrund av att de fortfarande är betydligt högre än före den kraftiga uppgången vintern 2003. Elpriserna har visserligen fortsatt att falla, men prisnedgången har inte varit fullt så stor som förutsattes i maj. Priserna på övriga inhemska varor har däremot ökat i något långsammare takt än prognostiserat (se diagram R7). Det kan troligtvis förklaras av att kostnadstrycket, som det återspeglas i arbetskostnaderna per producerad enhet, har utvecklats svagare än väntat.

Inflationstakten på importerade varor har varit något lägre än vad som förutsattes i föregående inflationsrapport trots att oljepriset tvärtemot bedömningen i våras stigit markant. Den direkta effekten av den oväntade oljeprisuppgången är högre priser på olja och drivmedel i konsumentledet. Prisökningstakten på oljeprodukter i KPI har stigit från negativa tal i början av året till drygt 5 procent i augusti (se diagram R8). Dessa höjningar har dock mer än väl kompenserats av att priserna på övriga importerade varor som kläder och skor fallit mer än väntat (se diagram R7).

Fortsatt låg underliggande inflation

För att analysera hur inflationen utvecklas rensat för olika temporära effekter studerar Riksbanken olika mått på den så kallade underliggande inflationstakten. Underliggande inflation är inget

entydigt definierat begrepp och kan beräknas på olika sätt. En vanlig metod är att från KPI exkludera vissa komponenter som anses vara av mer tillfällig karaktär för att urskilja den trendmässiga eller mer konjunkturrelaterade komponenten i inflationen. I UND1X exkluderas räntekostnader för egna hem liksom direkta effekter av förändrade indirekta skatter och subventioner från KPI. Ett annat sätt att mäta den underliggande inflationen är att med hjälp av statistiska metoder exkludera eller minska betydelsen av de varu- och tjänstegrupper vars priser historiskt sett visat sig variera kraftigt. I diagram R9 redovisas några olika mått på underliggande inflation. Enligt samtliga mått har den underliggande inflationen fallit sedan början av 2002. De senaste månaderna har den underliggande inflationstakten hållt sig kring 1 procent.

Låg inflation även i ett internationellt perspektiv

Ett annat sätt att studera utvecklingen av den svenska inflationen är att se den i ett internationellt perspektiv. I diagram R10 visas utvecklingen i den underliggande inflationen rensad för energipriser i Sverige, euroområdet och USA sedan 2002. Den nedgång i prisökningarna som skett i Sverige sedan 2002 har varit större än i USA och inom euroområdet. Inom euroområdet har inflationen hållit sig runt 2 procent sedan början av 2003. I USA föll prisökningstakten under 2002 och första halvåret 2003 ungefär i takt med utvecklingen i Sverige, men har sedan dess stigit.

Till viss del bör de olika inflationstakterna ses mot bakgrund av att länderna befinner sig i något olika faser i konjunkturcykeln och att kostnadsutvecklingen skiljer sig åt mellan länderna. I USA, liksom i Sverige, har arbetskraftkostnaderna per producerad enhet utvecklats mycket svagt de senaste åren, vilket har medfört ett lågt tryck på prisökningar från kostnadssidan (se diagram R11). Konjunkturuppgången har samtidigt varit starkare i USA än i Sverige. Det bör ha lett till ett högre resursutnyttjande i den amerikanska ekonomin, vilket i sin tur troligtvis

Diagram R7. UNDINHX exklusive el och UNDIMPX exklusive oljeprodukter.
Årlig procentuell förändring

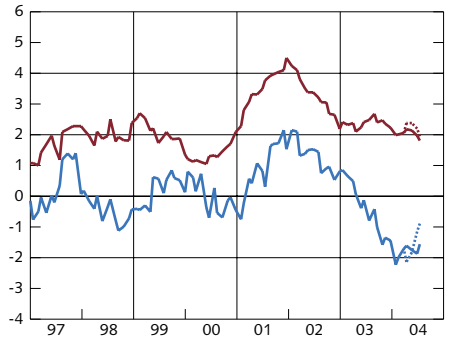

UNDINHX exklusive el
Prognos Inflationsrapport 2004:2
UNDIMPX exklusive oljeprodukter
Prognos Inflationsrapport 2004:2

Källor: SCB och Riksbanken.

kan förklara att den amerikanska inflationen stigit det senaste året. Det kan också finnas mer strukturellt betingade prisförändringar som påverkar inflationen på kortare sikt. En sådan faktor är förändringar i konkurrensförhållanden. Inom vissa branscher har den svenska prisnivån varit högre än i euroområdet bl.a. till följd av bristande konkurrens.

Diagram R8. Oljeprodukter i KPI.
Årlig procentuell förändring

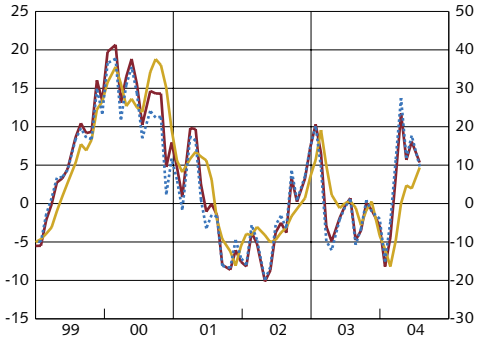

Oljeprodukter, dvs. drivmedel och eldningsolja (vänster skala)
Drivmedel (vänster skala)
Eldningsolja (höger skala)

Källa: SCB.

Diagram R9. Olika mått på underliggande inflation.
Årlig procentuell förändring

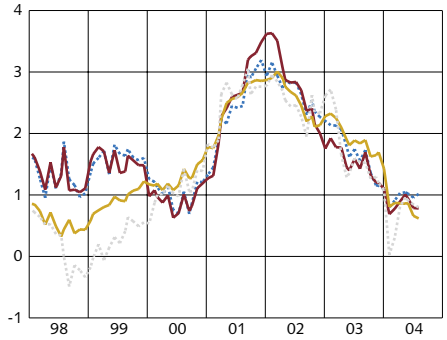

UND1X exklusive energi
UND1X exklusive energi och livsmedel
UND24
trim85

Anm. De alternativa måtten är beräknade utifrån KPI uppdelat på ca 70 olika undergrupper. UND24 är sammanvägt med vikter justerade för den historiska standardavvikelsen för avvikelsen mellan den årliga ökningstakten av det totala KPI och respektive undergrupp under de senaste 24 månaderna. I trim85 har de 7,5 procent mest extrema positiva och de 7,5 procent mest negativa årliga prisförändringarna under varje månad exkluderats.

Källor: SCB och Riksbanken.

Diagram R10. Inflation i Sverige, euroområdet och USA. Årlig procentuell förändring

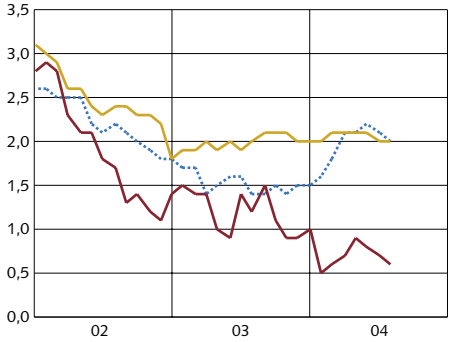

Sverige
USA
Euroområdet

Anm. HIKP-inflation för Sverige och euroområdet och CPI-U ("Consumer Price Index for all Urban Consumers") för USA. Båda inflationsmåtten är rensade för energipriser.

Källor: Bureau of Labor Statistics och Eurostat.

Diagram R11. Arbetskraftskostnad per producerad enhet i Sverige, USA och euroområdet. Årlig procentuell förändring

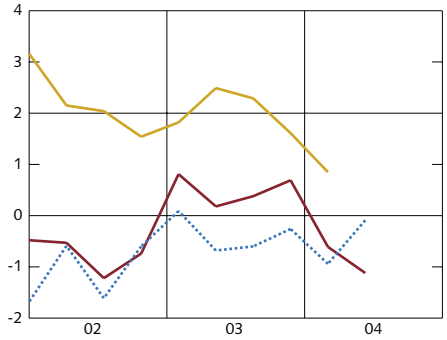

Sverige (näringslivet)
USA (näringslivet)
Euroområdet (hela ekonomin)

Källor: Bureau of Labor Statistics, Eurostat, SCB och Riksbanken.

Diagram R12. Prisutveckling på livsmedel. Årlig procentuell förändring

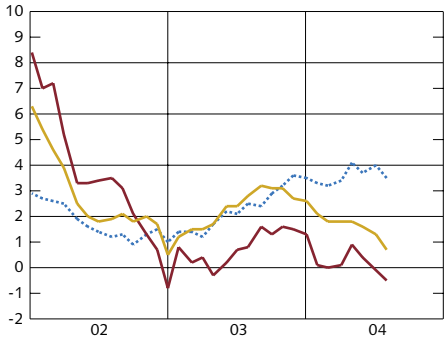

Sverige
USA
Euroområdet

Källor: Bureau of Labor Statistics, Eurostat och SCB.

Diagram R13. Prisutveckling på övriga varor. Årlig procentuell förändring

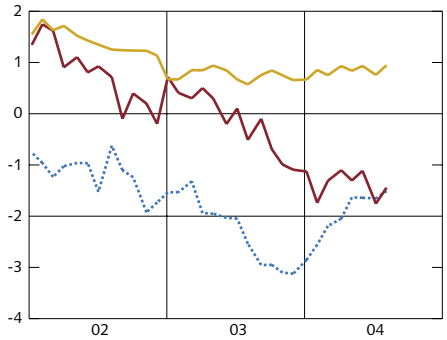

Sverige
USA
Euroområdet

Källor: Bureau of Labor Statistics, Eurostat och SCB.

Förändringar som innebär att konkurrensen ökar kan på kort sikt ha effekt på inflationen även om det egentligen rör sig om relativprisförändringar som inte beror på den makroekonomiska utvecklingen.

Ett sätt att söka förståelse för relativa prisförändringar är att dela upp konsumentprisernas utveckling i olika komponenter. Diagram R12, R13 och R14 visar prisutvecklingen uppdelad på livsmedel, övriga varor samt tjänster. I kategorierna övriga varor och tjänster ingår såväl inhemskt producerade som importerade varor. Av diagram R12 framgår att ökningstakten för matpriserna i USA stiger. I Sverige och inom euroområdet har det omvända varit fallet. De svenska prisökningarna på livsmedel har fallit från runt 8 procent i början av 2002 till nära noll i dag. Till viss del påverkas förloppet av att prisökningstakten på livsmedel i början av 2002 var uppdriven av tillfälliga faktorer som successivt upphört. Men en orsak till den svenska utvecklingen har sannolikt också varit att konkurrensen på den svenska livsmedelsmarknaden ökat under senare år, bl.a. genom att flera lågprisalternativ vuxit fram. Detta bör ha dämpat takten på prisökningarna.

På alla tre marknaderna har prisökningstakten på övriga varor varit låg och avtagande, även om trenden nedåt är starkare i Sverige och USA än inom euroområdet (se diagram R13). Prisökningstakten på tjänster har varit högre än prisökningstakten på livsmedel och på övriga varor under en längre tid. I USA har takten på prisökningarna varit högre än i Sverige och inom euroområdet.

För Sveriges del kan de låga prisökningarna på varor till viss del förklaras av att växelkursen stärkts under senare år vilket resulterat i att de svenska importpriserna stigit långsamt och till och med fallit tillbaka under senare år. Det verkar dock även troligt att globaliseringen av världens varumarknader och den prispress detta medfört har bidragit till den låga prisökningstakten på varor som kunnat observeras i såväl Sverige som USA och euroområdet. Tjänstesektorn har sannolikt inte varit utsatt för ett växande globalt konkurrenstryck i samma utsträck-

ning vilket kan vara en bidragande förklaring till den högre prisökningstakten på tjänster. Lägre produktivitetstillväxt inom tjänstesektorer i förhållande till varuproducerande sektorer spelar sannolikt också en roll.

Vilket genomslag dessa pristrender får på den samlade inflationstakten i olika länder beror på komponenternas vikter i konsumtionskorgen. Vikterna återspeglar i sin tur skillnader i konsumtionsmönster och samhällets struktur i fråga till exempel om privat kontra offentlig sektor. Livsmedel utgör exempelvis drygt 20 procent av den svenska konsumtionskorgen, jämfört med ca 15 procent av den amerikanska, vilket innebär att prisutvecklingen på denna varugrupp får ett större genomslag på den svenska inflationstakten. Även övriga varukomponenter väger mer i den svenska konsumtionskorgen än i den amerikanska. Det medför att den dämpade prisutvecklingen på dessa varor haft ett större genomslag i den svenska inflationen än i den amerikanska. För den amerikanska inflationstakten har i stället den högre prisutvecklingen på tjänster spelat en större roll, i och med att tjänster har en större vikt i den amerikanska konsumtionskorgen än i den svenska.

Sammanfattningsvis kan prisutvecklingen på kortare sikt påverkas av såväl konjunkturella som strukturella faktorer. Den låga inflationen beror delvis på att produktiviteten ökat snabbt vilket i kombination med måttliga löneökningar inneburit ett svagt inhemskt kostnadstryck. Dessutom har det internationella pristrycket varit lågt samtidigt som kronan har förstärkts under senare år. Därutöver verkar det sannolikt att även förändrade konkurrensförhållanden på den svenska livsmedelsmarknaden har bidragit till att inflationsutvecklingen blivit mer dämpad i Sverige än i omvärlden de senaste åren.

Diagram R14. Prisutveckling på tjänster. Årlig procentuell förändring

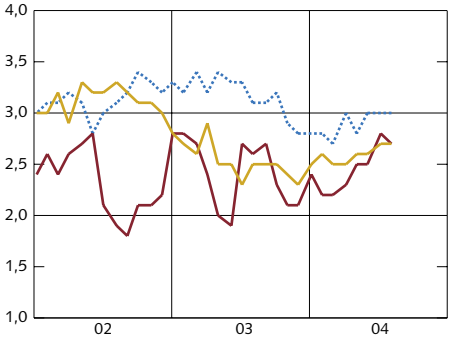

Sverige
USA
Euroområdet

Källor: Bureau of Labor Statistics, Eurostat och SCB.